

СКУРТУЛ Г.С.,

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри журналістики*

*Національного університету «Запорізька політехніка»
м. Запоріжжя, Україна*

**ЗВУКОВА «АТМОСФЕРА» ДОКУМЕНТАЛЬНОГО
АУДИОФІЛЬМУ: ВІД ДРАМАТУРГІЇ ДО ГОЛОСІВ-СВІДЧЕНЬ (НА
ПРИКЛАДІ РАДІОСТРІЧКИ «ЗУСТРІНОМОСЬ НА ДРАМІ»)**

Перші дні широкомасштабного вторгнення росії в Україну актуалізували значення радіо для людей, які опинилися в окупації, без зв'язку чи під щільними ворожими обстрілами. Люди намагалися спіймати сигнал Українського радіо, щоби дізнатися про ситуацію на фронті та евакуацію, щоб почути, що про них не забули, а Україна продовжує чинити потужний опір другій армії світу. Зі свого боку радійники працювали за будь-яких умов, часто із небезпечних локацій, аби оперативно проінформувати своїх слухачів, дати інструкції та поради щодо безпеки чи підтримати моральний дух.

Початок війни інтенсифікував у радіоефірі і звучання приватних людських досвідів, переживань окупації, втрати, евакуації, полону тощо. Часто такі історії трансформувалися в масштабні радіопроєкти і, зокрема, документальні радіофільми. Аудіострічка, як правило, «оживляє»

події, які вже стали історією, переносить слухача в різні місця і часи, використовуючи лише звук, а також поєднує різні комунікативні практики радіо й телебачення, що в підсумку стає зразком ефективної радіокомунікації. Крім збереження унікальних голосів і історій, документальні радіофільми є дієвим засобом меморіалізації пам'яті, яка може бути втрачена в інших форматах масмедіа.

Радіофільм як художньо-публіцистичний жанр неодноразово ставав об'єктом журналістикознавчих досліджень. Генезі фільмів на радіо присвячено праці таких науковців, як В. Лизанчук і М. Недопитанський. Специфічні особливості радіодокументалістики досліджували О. Галич, Д. Гетнет, Н. Колощук, В. Коробко, Н. Кушнарєнко. Однак акустичні характеристики радіофільмів як документальне висловлювання під час повномасштабного вторгнення росії в Україну залишаються не дослідженими, що й зумовило актуальність наукової розвідки.

За понад два роки повномасштабної російсько-української війни трагедія окупації Маріуполя документально рефлексувалася в різних аудіопроектах. Наприклад, у подкастах «Маріуполь: зневоднення» (Громадське радіо); «Ще один день» (Urban Space Radio, епізод «Маріуполь»); «Напалм» (Бабель, епізод «Пекло в Маріуполі: геноцид»); «Сирена» (Грати, епізод «Ніби чисті руки, а бруд все тече й тече. Маріуполь»). Вдалим прикладом для аналізу вважаємо аудіофільм про Маріупольський драмтеатр «Зустрінемося на Драмі» від Громадського радіо. Підготували проєкт звукорежисерка драмтеатру Юлія Соганчі та журналістка Вікторія Єрмолаєва за участі акторів Вадима Єрмішина та Олени Білої, а також ще однієї акторки, яка виїхала на підконтрольну українську територію, але боїться розкривати своє ім'я. Першочерговий задум належить Юлії, яка зрештою і стала однією з оповідачок, що ділились своїми враженнями до та після авіаудару: «Загалом ідея була – показати трагедію і розказати про те, як театр жив до неї. Але коли ми почали записувати інтерв'ю з нашими героями, то виявили додатковий, але дуже важливий спектр: шкідливий вплив російської культури [на театр] задовго до війни (до 2016-го театр мав назву Донецький академічний ордена Пошани обласний російський драматичний театр – прим. ред.)» [6], – розповідає Вікторія Єрмолаєва. Це підштовхнуло авторок переінакшити ідею: «Маріупольський театр був знищений двічі: спершу російською культурою, а вже потім російською бомбою. Ми задумали провести причинно-наслідкові зв'язки між цими подіями» [6], – зазначає Юлія Соганчі.

Для створення радіофільму команда Громадського радіо провела власне дослідження обстрілу Маріупольського театру, поспілкувалася з

очевидцями подій, колишніми працівниками, фотографами та відеооператорами, яким вдалося зафіксувати наслідки обстрілу. Таке глибоке занурення в тему (за браком візуального ряду) створює інформаційно насичену емоційну аудіоповідь, що є одним із важливих жанрових маркерів радіофільму. Назва ж аудіострічки відтворює фразу, яку казали майже всі маріупольці, коли призначали комусь зустріч у центрі: «Коли Маріуполь не був окупований, то всі казали де зустрінемося? На Драмі... А куди підемо? На драму...» [3].

Авторки зазначають, що фільм не є звичайною журналістською роботою, він будується на основах театральної драматургії, бо це історія про Маріупольський театр [3]: 1) пролог; 2) зав'язка; 3) конфлікт; 4) розв'язка; 5) епілог. Також у стрічці згадуються театральні забобони, про які знають лише «посвячені», звучать гучні оплески як обов'язковий давній ритуал, використовуються аудіофрагменти (семпли) з документальної вистави «Маріупольська драма» режисера Євгена Тищука – це все визначає змістовно-композиційною довершеністю фільму. Документальну основу, як жанровий маркер радіофільму «Зустрінемося на Драмі», забезпечують інтерв'ю та реальні голоси (понад шість годин записів змонтовані в 35 хвилин готового аудіопродукту [6]), які додають автентичності та допомагають слухачам відчувати зв'язок із розповіддю. У досліджуваному фільмі представлені різні голоси-свідчення: україномовні/російськомовні, старожили театру й ті, які встигли там недовго попрацювати, маріупольці, що підтримують зв'язок з окупованим містом і ті, які категорично відмовляються від спілкування з колишніми колегами, що залишаються і досі в окупації. Це дає змогу показати різноманітність думок і досвіду людей стосовно теми/ідеї фільму.

Щоби показати різні відрізки часу (минуле, спогади), звукорежисерка Юлія Сонгачі вдається до обробки голосів героїв (ехо). Для жанру також важливі звукові ефекти й музика, що створюють цілісний звуковий образ стрічки, забезпечують емоційний поштовх і підкреслюють особливі моменти нарації. Усі частини радіофільму (початок, слова автора-оповідача, синхрони героїв) змонтовані під фонові мелодії, які або підкреслюють сюжетну лінію і резонують із настроєм героїв або навпаки – контрастують із ними. Додатковим ефектом «візуалізації» в стрічках на радіо є інтершуми – шуми з місця, де відбувався запис. Однак, зі зрозумілих причин, записати інтершуми для «Зустрінемося на Драмі» можливості не було, авторки спиралися лише на технічні засоби та музичний ряд. Акценти у радіофільмі – наголос на певній думці чи переход до іншої частини розповіді – розставляються короткими перебивками.

Отже, розмовний формат радіо, втілений в оригінальний авторський проєкт, може претендувати на ефективну радіокомунікацію й бути зразком якісного медіапродукту. Документальний аудіофільм як жанр є вдалим способом репрезентації важливих тем чи подій, які вже стали історією, із використанням лише сили звуку. Свідчення героїв у фільмах на радіо допомагають створити глибоку документальну аудіооповідь і відіграють важливу роль у створенні звукового архіву російсько-української війни.

Список використаних джерел

1. Бондарева О. Маріупольська драма: меморативні практики, свідчення, ідентичність, театральний код. Вісник маріупольського державного університету. Серія : Філологія. Київ : МДУ, 2023. Вип. 28. С. 32–57. URL: <http://surl.li/togxk>
2. Даценко Н. Пригоди на радіохвилях: історія українського радіо. Київ : Темпора, 2023. 600 с.
3. «Зустрінемося на Драмі»: радіофільм про Маріупольський драмтеатр. *Громадське радіо*. URL: <http://surl.li/fmzkn>
4. Лизанчук В. Основи радіожурналістики : підручник. Київ : Знання, 2006. 689 с.
5. Мельник Р. «Зустрінемося на Драмі»: Громадське радіо створило радіофільм про Маріупольський драмтеатр. *Детектор медіа*. URL: <http://surl.li/togyu>
6. Як розповідати про воєнні злочини у форматі радіофільму. Конспект з вебінару Вікторії Єрмолаєвої та Юлії Соганчі. *ЖТА (Journalism Teachers' Academy)*. URL: <http://surl.li/togub>